

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

SARKADY ILDIKÓ

**AZ ÖNÁLLÓ SAJTÓTÖRVÉNY PROBLEMATIKÁJA ÉS A
KORMÁNYZATI IRÁNYÍTÁS¹**

Bevezetés

A véleménynyilvánítás szabadságának jogszabályi garanciáit hazánkban a Magyar Köztársaság Alkotmánya biztosítja². Az Alkotmány alapján a kommunikációs eszközök differenciált rendszere szerint az írott sajtót³ és az elektronikus médiát⁴ 1997. január 1. óta különálló törvények szabályozzák.

Az Európai Bizottság 2002-ben új hírközlési irányelv-csomagot⁵ adott ki, amely a digitális műsorszolgáltatás különböző kérdéseivel is foglalkozik, és folyamatban van a televíziós műsorszolgáltatás tekintetében még 1989-ben hozott direktívája⁶ felülvizsgálata.

A kérdés, amelynek megválaszolására ez a tanulmány vállalkozik, az, vajon a telekommunikáció, a digitális műsorszolgáltatás korában az új kommunikációs technikákra és tartalmakra irányadó uniós normák, valamint a hírközlés és az elektronikus média hazai kodifikációja mellett szükség van-e a hazai írott sajtó önálló törvényi szabályozására, és amennyiben igen, úgy milyen tartalommal.

„Az írott sajtó jogi szabályozásának szükségességét kérdőjelezi meg az a liberális felfogás, mely szerint minden sajtóval kapcsolatos előírás a sajtószabadság korlátjaként jelentkezik. Ezzel szemben érvényesülnek olyan nézetek is, amelyek szerint a büntetőjogi, polgári, versenyjogi szabályozás, tehát a meglévő alapjogágak és az azokból kiágazó törvényi szabályozás megfelelő garanciát jelentenek a sajtószabadság megvalósításához.”⁷

Az elmúlt évek véleménysszabadsággal kapcsolatos bírói-igazságszolgáltatási tendenciái alapján a liberális felfogás mindenképpen megkérdőjelezhető. Különösen így van ez a 2001. szeptember 11-i USA elleni terrortámadást követően a szólásszabadság tartalmának megítélése kapcsán. A kérdés ugyanis az, vajon akkor is korlátlan-e a szólásszabadság, ha veszélyezteti az emberek életét, testi épségét, egészségét. A korlátlan szabadság mégis és mennyiben korlátozható az ember testi épsége, egészsége és az emberi élet védelme érdekében? Jelentkeznek-e tendenciák a törvényalkotásban, mennyire igényli a korszerű sajtójogi⁸ szabályozás a véleménynyilvánítás tartalmának kodifikálását,

szükséges-e a tartalomszabályozás, ha alkotmányos szinten biztosítottak a szólásszabadság garanciái? Mi lehet és mi a szerepe a Kormánynak a sajtóval kapcsolatos jogi szabályozásban?

A tanulmány a jelenlegi Sajtótörvény rendelkezéseiből kiindulva igyekszik feltárni azokat a szabályozási hiányokat és szükségleteket, amelyek a Sajtótörvény megalkotása, illetőleg a két átfogó (1990. évi és 1996-os) módosítása óta elsősorban a gyakorlatban jelentkeztek.

Európai kitekintés

Szabályozási jellegzetességek és a tagállami szabályozási struktúrák

A sajtójogi szabályozás tekintetében is érvényesül a kontinentális és az angolszász jogrendszerek eltérősége.

A kontinentális rendszerek országai, köztük a „nagy kódexekkel” rendelkező államok, úgymint Franciaország és Németország a sajtójogi szabályozás terén is átfogó, részletes és mindenre kiterjedő törvényi regulációval rendelkeznek.

E két ország a jogalkotás valamennyi szintjén, azaz vertikálisan szabályozza a médiajogot.⁹ Németország példája erre a legmegfelelőbb: alkotmányi (Grundgesetz), szövetségi (Bundesgesetz), valamint tartományi (Landesgesetz) szinten is megvalósult a médiaszabályozás. A vertikális és horizontális médiajogi regulációt megvalósító nyugat-európai államok sorába tartozik továbbá Ausztria, Svédország, illetőleg Görögország.

A common law országaiban – Angliában, Írországból és Észak-Írországból – alkotmány hiányában a szólásszabadságot a jogállami tradíciók védik, és a sajtójogi szabályozáson kívüli médiaszabályozás több törvényen keresztül valósul meg.

A szabályozási struktúrák terén szintén látható a két jogrendszer különbözősége.

A mindent átfogó, részletes és teljeskörű, a sajtó, média és telekommunikációs törvényi szintű szabályozást, azaz a vertikális szabályozás mellett a horizontális struktúrát is

megvalósító nyugat-európai államokkal szemben az angolszász országokban hiányzik az írott sajtó törvényi rendezése.

Angliában, Írországban és Észak-Írországban a médiaszabályozás a telekommunikációt és a televíziózást, rádiózást szabályozó törvényeken keresztül valósul meg.

A kelet-európai országok médiaszabályozásából többnyire még kimaradtak a telekommunikációs törvények, de a sajtó törvényi szintű szabályozását megtaláljuk Magyarországon kívül Csehországban, Lengyelországban, Bulgáriában és Romániában is.

A sajtójogi szabályozás alkotmányossági kérdései

A véleménynyilvánítás szabadságának kiemelt jelentősége van az alkotmányos alapjogok között.

Történelmi eredete *Az ember és a polgár jogainak* 1789. augusztus 26-i francia *deklarációjához* (a továbbiakban: Deklaráció) nyúlik vissza. A Deklarációra az V. Köztársaság ma hatályos alkotmányának 11. cikkelye a következőképpen hivatkozik:

„Gondolatainak és véleményének szabad kinyilvánítása az ember egyik legbecsesebb joga. Így tehát minden polgár szabadon nyilatkozhat szóban, írásban, nyomtatásban; de a törvényben megállapított minden esetben felelős azért, ha visszaél a szabadsággal.”

Ezt követően a véleményszabadság alkotmányi megfogalmazását találjuk az *amerikai alkotmány 1. kiegészítésében* (a továbbiakban: Kiegészítés), amelyben jogi tartalmát tekintve ugyan tiltásokat találunk, de ezáltal is korlátlan lehetőséget biztosít a véleményszabadság kiteljesedéséhez az Amerikai Egyesült Államokban:

„A Kongresszus nem alkothat törvényt vallás alapítása vagy a vallás szabad gyakorlásának eltiltása tárgyában; nem csorbítja a szólás- vagy sajtószabadságot, nem csorbítja a népnek a békés gyülekezéshez való jogát, valamint azt, hogy a kormányhoz forduljon panaszok orvoslása céljából.”

A Deklaráció és a Kiegészítés szövegének elemzéséből nyilvánvaló, hogy a Kiegészítés negatív megfogalmazása ellenére tartalmában sokkal tágabb lehetőséget biztosít a véleményszabadság érvényesülésének, a Deklaráció magában hordozza a korlátozás lehetőségét. Az európai alkotmányok szabályozásai a törvényhozás számára szélesebb korlátozási jogkört biztosító francia megoldást veszik alapul. Ennek eklatáns példája az 1949. május 23-án életbe lépett német Grundgesetz, a *bonni Alaptörvény* (a

továbbiakban: Alaptörvény), amely a diktatórikus múltat felszámoló egyes országok (Spanyolország, Portugália, Törökország) számára is modellül szolgált.¹⁰ A véleménynyilvánítás szabadságát rögzítő 5. cikkely a következőképpen fogalmaz:

„(1) Mindenkinek jogában áll véleményét szóban, írásban vagy képi formában szabadon kinyilvánítani és terjeszteni, valamint általánosan hozzáférhető forrásokból akadálytalanul értesüléseket szerezni. Biztosított a sajtó szabadsága és a rádió és filmzés útján történő tájékoztatás szabadsága. Cenzúra nem áll fenn.”

Az (1) bekezdésben rögzített vélemény, információ, sajtó, rádió (televízió) és filmkészítési szabadságot a (3) bekezdés további garanciákkal, a művészet, a tudomány, a kutatás és a tanítás szabadságával egészíti ki. Ugyanezen cikkely (2) bekezdése már tartalmazza a véleményszabadság korlátait az általános törvények, az ifjúság védelmére vonatkozó törvényi rendelkezések és a személyes tisztesség jogának nevesítésével.

Ugyanakkor az Alaptörvény tartalmaz „korlátokat korlátozó” rendelkezéseket is. Ennek megfelelően *aki visszaél a véleménynyilvánítás szabadságával, különösen a sajtószabadsággal, az – a Szövetségi Alkotmánybíróság határozata szerint – elveszíti a véleményszabadság, illetőleg a sajtószabadság alapjogát.*

A kelet-európai országok a véleményszabadság alkotmányos szabályozása alapján két csoportra oszthatók.

Az egyik csoport (Cseh Köztársaság, Bulgária, Fehéroroszország, Szlovénia) a szocialista típusú alkotmány hatályon kívül helyezésével felvállalta a teljesen új alkotmányjogi szabályozást. Ezen államokban – tekintettel a korszerű alkotmányjogi alapokra – az alkotmánybíróságok kevésbé kényszerültek a véleménynyilvánítás szabadságának eseti, határozati védelmére.

Csehszlovákiában az 1948. május 9-én elfogadott szocialista alkotmány garantálta az előzetes cenzúra nélküli sajtószabadságot, azonban a sajtószabadság érvényesülését több rendelet lehetetlenné tette. Újságot nyomtatni csak külön állami engedéllyel, és előzetes cenzúrát követően lehetett. A cenzúra 1968. januári eltörlését követően az augusztusi események eredményeképpen a cenzúrát visszaállították, és az 1990-ig érvényben is maradt. 1990-ben megszüntették a sajtó és tömegtájékoztatás terén az állami érdek érvényesítése céljából 1980-ban létrehozott Szövetségi Sajtó- és Információs Irodát, valamint eltörölték a nyomdákra és nyomdagépekre vonatkozó nyilvántartásba vételi és engedélyezési kötelezettséget. Folyóiratot minden cseh jogi személy vagy 18. életévét betöltött csehszlovák állampolgár kiadhat, de a folyóiratot regisztráltatni kell. A Csehországban 1990-ben elfogadott új alkotmány lényegében ma is hatályos.

Az országok másik csoportja (Lengyelország és Magyarország), radikális új alkotmány

hiányában, a régi alkotmány folyamatos módosításai útján biztosította a véleményszabadság alkotmányos alapjogának védelmét. Nyilvánvaló, hogy a régi alkotmánnyal való „együttélés” megnövelte mindkét országban az alkotmánybíróságok jelentőségét és szerepét az alkotmányos alapjogok, így a kifejezés szabadságának értelmezése tekintetében.

*Az Emberi Jogok Európai Egyezménye*¹¹ (a továbbiakban: Egyezmény) a sajtószabadságot a véleménynyilvánítás szabadságának részeként fogalmazza meg. Az Egyezmény 10. Cikkelye a következők szerint rendelkezik:

„1. Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. Ez a cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgóképvállalatok működését engedélyhez kössék.

2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sérthetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy a bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”

A véleménynyilvánításhoz való alapvető emberi jog tehát korlátozható, amennyiben az a közrend, a közegészség vagy a közerkölcs stb. védelme érdekében szükséges. A közrendet sértő megnyilvánulás az, amely nem fejez ki véleményt, nem minősül értékítéletnek, hanem például egy verekedés során hangzik el, mint ún. „támadó szó”.¹² Az Egyezmény így éppen az információközlés szabadságát védi az indokolatlanul széles körű jogkorlátozásokkal szemben.¹³

A sajtószabadság tehát – a fentiekből következően is – olyan alkotmányban biztosított alapjog, amelynek lényeges tartalmát törvény nem korlátozhatja, de a törvény megállapíthatja gyakorlásának kereteit és érvényesülésének határait.

Sajtójogi igazgatás szabályozása az egyes európai országokban

Jefferson, az amerikai liberális demokrácia képviselője a sajtószabadsággal kapcsolatban a következő álláspontot képviseli: „*Más megszorító szabályozást nem ismertünk, mint a közvélemény által gyakorolt cenzúrát.*” Ennek megfelelően a liberális elmélet megfogalmazói mindenfajta igazgatásrendészeti korlátozást, úgymint a cenzúrát, a lapalapítás engedélyhez vagy akár nyilvántartásba vételhez kötését, továbbá a terjesztés bármiféle kontrollját a sajtó és a véleményszabadság korlátozásaként fogják fel.

A kérdés tehát az: az adminisztratív előírások tényleges korlátai-e a sajtószabadságnak? Előzetesen megállapítható, hogy a sajtószabadság egyetlen államban sem tartozik a korlátozhatatlan alapjogok közé. Korlátozható, ha az más alkotmányos alapjog érvényesülése érdekében és a szükséges mértékben valósul meg.

*Angliában*¹⁴ a sajtó szabadságát kimondó törvény és bármiféle jogi szabályozás hiányzik, sőt sem a sajtó- és véleményszabadság, sem pedig a privátszféra sérthetlensége nem élvez alkotmányos védelmet. Az Egyezmény 2000-ben vált a brit szabályozás részévé, gyakorlati hatása még nem érzékelhető. A sajtó és a véleményszabadság, valamint a magánélethez való jog a brit jogrenden, azaz a törvényhozók alkotta jogon, illetőleg a *common law*-n nyugszik. Nincs rendelkezés a lapalapítás szabályairól, ennek megfelelően a sajtókiadványok mindenfajta előzetes engedély és regisztráció nélkül indíthatók.

Észak-Írország sajtója „Az újságban megjelentetett rágalomról és az újságok bejegyzéséről” szóló 1881-ből származó törvény szerint működik. A jegyző vezeti az újságtulajdonosok jegyzékét, amely nyilvántartja az újságok címét, valamennyi tulajdonosának nevét, foglalkozását, üzleti székhelyét és lakóhelyét. A jegyzéket évenként a jegyző vizsgálja felül.

Németország és Hollandia azon államok közé sorolható, ahol – a törvényi szabályozás alapján – nem kell engedély az új sajtótermékek nyilvántartásba vételéhez.

Ausztria 1973-ban kelt ipartörvénye ugyan nem ír elő direkt regisztrációs kötelezettséget, de kimondja, hogy az országos lapok és folyóiratok kiadásához kereskedelmi engedély szükséges. Törvény rendeli el a lapindításhoz szükséges nyilvántartásba vételi kötelezettséget.

Franciaországban – a jogtörténeti hagyományokkal egyezően – az illetékes ügyészség részére benyújtandó bejelentésnek tartalmaznia kell a sajtótermék főszerkesztőjének, valamint kiadójának nevét és címét.

Spanyolországban egy 1957-ből származó rendelet írja elő a regisztrációs kötelezettségét. Ennek megfelelően az új sajtótermékeket be kell mutatni a *Depósito Legal*-nak, amely a kiadó „lekérése” alapján automatikusan nyilvántartási számmal látja el a kiadványt.

Svédországban a sajtószabadságot az 1991. évi sajtótörvény deklarálja. A sajtótörvény alapján „*az időszaki kiadvány nem adható ki, csak annak az engedélynek a kibocsátását követően, amely tanúsítja, hogy a kiadásnak e törvény szerint nincs akadálya.*” A kibocsátási engedélyt a tulajdonos kérelmére a közhivatal állítja ki.

Az európai sajtóigazgatási összehasonlítás eredményeként megállapítható, hogy – elsősorban a kontinentális jogrendszerű országokban – a sajtójogi szabályozás alapvetően igazgatásrendészeti jellegű, a nyilvántartásba vétel a regisztrációt jogszabályilag előíró országok egyikében sem valósíthat meg cenzúrát. A sajtószabadság lényegét jelentő véleménynyilvánítási szabadság és szólásszabadság alkotmányi deklarációja az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. Cikkelyén nyugszik. Az Egyezmény szövegét a brit szabályozás is átvette.

A magyar Sajtótörvény

A hatályos sajtótörvény kialakulásának folyamata

A sajtóról szóló 1986. évi II. törvény (a továbbiakban: Sajtótörvény, Stv.) többször módosított jelenlegi változata lényegében csak sajtóigazgatási rendelkezéseket tartalmaz. A törvényből az 1990-et követő módosítások során kikerültek a Magyar Rádióra és Televízióra, továbbá az MTI-re vonatkozó tartalmi szabályok, továbbá az ügyészség törvényességi felügyeleti jogára vonatkozó rendelkezések a személyiségi jogot sértő kiadványok betiltását illetően. Az egyik leglényegesebb változás az volt, amely a magánszemélyeket is feljogosította időszaki lapok, valamint helyi rádió és televízió stúdiók alapítására. Ez utóbbi lehetőséget a Médiatörvény végleg törölte a sajtórendelkezések közül.

A mára már szinte teljesen „lecsupaszított” törvény a tartalmi és „stilisztikai” módosítások eredményeképpen – csupán egy sajtóigazgatási jogszabály képét mutatja. „A médiatörvény százhatvankettő paragrafusával szemben a sajtótörvény többszöri módosítás után is csak huszonhárom szakasszal

rendelkezik. Mégis ez az a jogszabály, amely éppen azért, mert nem esett a túlszabályozás hibájába, hagyja érvényesülni a lapkiadás elmúlt tíz évében lezajlott piaci változásait. Nem állít például a tulajdonlás terén korlátokat, nem épít szerkezeti és szervezeti előírásokat a lapkiadás és a lapterjesztés szabályozásába. A törvény nem is tartalmaz különösebb jogtechnikai hibákat, inkább bizonyos rendelkezések eltérő értelmezése nyújt a bíróságok számára tanulságos eseteket. Ráadásul ez az egyetlen jogszabály, amely az úsjágírókra vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz, meghatározza jogaikat, valamint kötelezettségeiket.”¹⁵

A Sajtótörvény módosításainak alapját a Magyar Köztársaság Alkotmányának (a továbbiakban: Alkotmány) 1989. évi XXXI. törvénnyel való módosítása, korszerűsítése teremtette meg. Ennek keretében – az Alkotmány módosított 61.§(1) bekezdése szerint – a szólásszabadság helyébe a tágabb értelmezésű véleménynyilvánítás szabadsága lépett, valamint az alapjog gyakorlásának feltételei közül kikerült a szocializmusra és a nép érdekeire való hivatkozás.

Az Alkotmány explicite nem tartalmazza a cenzúra tilalmát, hiszen az az alkotmányi deklaráció nélkül is a sajtószabadság lényegi tartalmába tartozó magyar jogtörténeti hagyomány. A Sajtótörvény módosítása tárgyában született 1990. évi XI. törvény korszerűsítette a törvény szövegezését, deklaráta a sajtószabadság gyakorlásának követelményeit, bevezette és részletesen szabályozta a közérdekű célra fordítható bírság¹⁷ jogintézményét, hatályon kívül helyezte a válaszadási kötelezettséget, meghatározta az időszaki lap alapításának alanyát és feltételeit, az engedélyezési kötelezettség helyett bejelentési kötelezettséget írt elő, továbbá a nyilvántartásból való törlésről rendelkezett.

Ezt követően a legfontosabb átfogó módosítást a rádiózásról és a televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (a továbbiakban: Médiatörvény) tartalmazta.

A Médiatörvény tovább pontosította, aktualizálta a Sajtótörvény szövegét,¹⁸ újraszabályozta a felvilágosítás-adási kötelezettséget, értelemszerűen hatályon kívül helyezte a Magyar Rádióra és a Magyar Televízióra vonatkozó külön rendelkezéseket, módosította a nyilvántartásba vétel és annak megtagadása szabályait, továbbá részletesen módosította a Sajtótörvény végrehajtásáról szóló 12/1986. (IV.22.) MT rendelet Médiatörvénnyel érintett passzusait.

A Médiatörvény hatályon kívül helyezte a Sajtótörvény 1990. évi módosításakor bevezetett közérdekűcélra fordítható bírság jogintézményét, de – bár jogalkotói

akarát volt erre – „elfelejtette” a jogintézményt törölni a Polgári Törvénykönyvből. Ennek eredményeképpen a közérdekű bírság kiszabása a Sajtótörvény alapján a sajtóhelyreigazítási eljárásokban nem kérhető, ugyanakkor a sajtószervekkal szembeni személyiségi jogi perekben – preventív jogigényként a Ptk. szerint – bíróság előtt érvényesíthető. A közérdekű bírságot a Médiatörvény azért helyezte hatályon kívül a Sajtótörvény rendelkezéseiből, mert a bírósági gyakorlat nem alkalmazta, úgymond nem „vette be” ezt a polgári jogtól egyébként idegen, államigazgatási jellegű „szankciót”. Az utóbbi néhány esztendőben azonban, amikor a sajtóperek¹⁹ elsősorban a politikai-közéleti szereplők és hivatalos személyek küzdelmének egyik eszközévé váltak és egyes sajtóorgánumok „kiszolgálják” a politikát, – felső összeghatár nélkül, az eset összes körülményeinek mérlegelésével megállapítandó mértékben – megfontolandónak tartom e jogintézmény sajtótörvényi visszaállítását. Különösen indokolja ezt az a tény, hogy a közérdekű bírság kiszabására annak büntető jellege miatt akkor is sor kerülhet, ha – kár híján – kártérítésre kötelezés nem állapítható meg. Mindenképpen indokolt e jogintézmény sajtószervekkal szembeni preventív szerepe és hatása a személyhez fűződő jogok megsértésének komplex orvoslásában. Megjegyzem, hogy e pönális jellegű igény mára „átment” a jogi gyakorlatba, és a személyhez fűződő igények érvényesítése során – különösen a sajtószervekkal szembeni perekben – egyre gyakrabban szerepel a bírósági eljárásokban.

A jogintézmény sajtótörvényi visszaállítását indokolja továbbá, hogy a közérdekű célra fordítható bírságot a gazdasági reklámtevékenységről szóló, a 2001. évi I. törvénnyel módosított 1997. évi LVIII. törvény újra megerősítette és 1997. IX.1-i hatállyal beiktatta a Polgári Törvénykönyvbe.²⁰ Ennek eredményeként a Ptk. módosítása a személyhez fűződő jogok megsértése kapcsán támasztható igények körét kiterjesztette a tilos reklám közzétételével megvalósuló jogsértés esetére is.

Nyilvántartás és lapcímvédelem

a) Sajtótörvényen alapuló lapcímvédelem

A Sajtótörvény 1990. évi átfogó módosítása az addig hatósági engedélyhez kötött lapalapítási tevékenységet egyszerű minisztériumi bejelentéshez kötötte. Az Stv. 12. §-ának (2) bekezdése szerint az időszaki lap előállítására és nyilvános közzétevése bejelentési kötelezettség alá esik. A bejelentés alapján az időszaki lapot nyilvántartásba veszik.²¹ A nyilvántartásba vétel előtt az időszaki lap nem terjeszthető. E rendelkezések alapján úgy tűnik, mintha az illetékes minisztérium csupán regisztrációs irodaként működne.

A Sajtótörvény rendelkezéseit is módosító, 1997. január 1-jén hatályba lépett, a *nemzeti hírügynökségről szóló 1996. évi CXXVII. törvény* azonban ezt a nyilvántartásba vételi kötelezettséget az eljáró minisztérium oldaláról tényleges tartalommal töltötte meg, és lényegében előírta a bejelentés tartalmi vizsgálatát a minisztérium részéről. A Sajtótörvény hatályos szövege értelmében ugyanis a nyilvántartásba vételt meg kell tagadni, ha a sajtótermék tartalma a 3. § (1) bekezdésében foglalt tilalmakba ütközik, azaz bűncselekményt vagy bűncselekményre történő felhívást valósít meg, közérkölcst, vagy személyiségi jogot sért, továbbá külsőleg hivatalos lap látszatát kelti, illetve címével, grafikai megjelenésével, külalakjával vagy egyéb jellemzőjével már bejegyzett laphoz hasonló módon jelenik meg, és ez a fogyasztók megtévesztésére alkalmas. Mivel a lapalapításhoz, tehát a lap regisztrálásához a Sajtótörvény, illetőleg a végrehajtási rendelete csak a bejelentési nyomtatvány kitöltését írja elő, a lapnak egy megjelenést legalább meg kell élnie ahhoz, hogy a hatóság érdemben vizsgálni tudja a Sajtótörvényben meghatározott feltételek meglétét. Egyetlen olyan információ van, amelyet a hatóság a bejelentési nyomtatványból megismerhet – és amely a nyilvántartásba vétel akadályát képezheti –, ez pedig a lap címe. A Sajtótörvény végrehajtási rendeletének 7. §-a alapján ugyanis a bejelentésben – többek között – fel kell tüntetni a lap címét is.²²

A lapcím érdemi vizsgálatától a hatóság nem tekinthet el. A lap címe szempontjából nem kell megvárni az első lapszámot, a minisztérium a bejelentett cím alapján azonnal kiszűrheti a korábbi azonosságot, vagy hasonlóságot, és amennyiben ez az azonosság vagy hasonlóság egyidejűleg a fogyasztók megtévesztésével is jár, meg kell tagadnia a lap nyilvántartásba vételét, és azt nem odázhhatja el a lap első megjelenését követő időre. Ellenkező esetben egyetlen alkalommal sem érvényesülhetne a hatóság nyilvántartásba vételt megtagadó jogosítványa.

A Sajtótörvény által előírt egyéb feltételek vizsgálatával más a helyzet. Az első fokon illetékes minisztériumi hatóság a lapcím különbözősége esetén nyilvántartásába veszi a lapot, majd azt a másodfokú hatóság – egy-két megjelenést követően, amikor már a lap tartalma és külső megjelenése is vizsgálható, – az „összetéveszthetőségig hasonlóság”-ra hivatkozással a piaci versenytárs bejelentése alapján törli a nyilvántartásból. E hatósági határozat a bíróság előtt a közigazgatási perekre irányadó eljárásban megtámadható.

A minisztérium által az utóbbi években kialakított gyakorlat a Sajtótörvény „megerősökölása”. Nyilvánvaló, hogy az elsőfokú hatóság nem tud eleget tenni törvényi kötelezettségeinek a majdan megjelenő lap grafikai, tartalmi vizsgálata szempontjából. Sem a törvény, sem pedig annak végrehajtási rendelete nem írja elő ugyanis az ún. *layout*, azaz a lapterv bemutatását, amelyből legalább alapjaiban kiszűrhető lenne a grafikai vagy tartalmi hasonlóság. A kérdés az, hogy erősíteni szükséges-e a nyilvántartási hatóság jogkörét, és kibővíteni versenyjogi eszközrendszerrel, vagy meghagyni regisztrációs szervezetként.

A Sajtótörvény és a gyakorlat egyértelművé tétele érdekében vagylagosan két változat áll a jogalkotó előtt:

1. *Az elsőfokú hatóság mentesítése a megjelenő lap tartalmi és formai vizsgálata alól; ez a vizsgálat nem képezheti alapját a regisztráció ilyen okokból történő megtagadásának, vagy*
2. *A bejelentés nem csupán egy egyszerű nyomtatvány kitöltésével, hanem az ahhoz mellékelte lapterv benyújtásával történjék. A lapterv alapján kiszűrhető a versenyjogilag érzékeny hasonlóság, illetőleg szolgál utánzás.*

Tekintettel arra, hogy az írott sajtó törvényi szabályozása az európai összehasonlításban is egyre inkább a sajtórendészeti és sajtóigazgatási irányba halad, megítélésem szerint a Sajtótörvényben az 1. pontban foglalt változatot kell érvényesíteni és a törvényben utaló jelleggel a versenyhatóság hatáskörébe adni a már megjelent lapok, illetőleg kiadók versenyjogi összevetését. Ez utóbbi megoldást erősíti az is, hogy a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának (a továbbiakban: NKÖM) regisztrációs hatásköre – álláspontom szerint – nem terjeszhető ki egy másik, a piaci magatartások versenyjogi megítélésére specializálódott országos hatáskörű államigazgatási szervezet feladataira.

A NKÖM Lapnyilvántartási Csoportjának azt is vizsgálnia kell, hogy a már bejegyzett időszaki lap megjelenik-e egyáltalán, tehát megfelel-e a Sajtótörvény 20. §-ának f) pontjában foglalt azon követelménynek, miszerint „időszaki lap az a napilap, folyóirat és egyéb lap, valamint ezek melléklete, amely egy naptári évben legalább egyszer

megjelenik, (...)”. Amennyiben tehát nem egy lap-, hanem csupán egy ún. névregisztráció történt, mert a kiadó nem tett eleget a jogszabályban előírt megjelentetési kötelezettségének, úgy a lap nyilvántartása az elnevezés korábbi használata szempontjából érvénytelen, és – a jelenleg hatályos szabályozás szerint – a lapot törölni kell a nyilvántartásból. A „meg nem jelenés miatti törlés” intézményével azonban az illetékes hatóság még soha nem élt.

b) Védjegy törvényen alapuló lapcím védelem

A lappiacon egyre fokozódó verseny mára általánossá tette a lapcímek szó-, illetve ábrás védjegykénti oltalmát. Egyre gyakoribb a lapok nevének, sőt a rovatok címének védjegyjogi oltalom alá helyezése, továbbá – jogvita esetén – az ebből eredő verseny- és védjegyjogi igények bírósági peres érvényesítése.

A védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló, többször módosított (legutóbb: 2003. évi CII. törvény) 1997. évi XI. törvény (a továbbiakban: Védjegy törvény) 1. §-ának (1) bekezdése értelmében védjegyoltalomban részesülhet minden grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól. A védjegy törvény szerint tehát a lapcímek szó- és ábrás védjegykénti oltalmára lehetőség, sőt – a fokozódó verseny miatt – szükség is van.

Miben különbözik a védjegyjogi védelem a Sajtótörvény szerinti nyilvántartásba vételtől, az ún. „sajtójogi védelemtől”?

A sajtójogi védelem ténylegesen nem polgárjogi védelem, hanem olyan, a sajtótermék megjelenésére specializált államigazgatási aktus, amelynek eredményeképpen egy sajtótermék kiadható, és amely szerint a regisztrált lapcímen vagy ahhoz hasonló elnevezéssel, grafikai megoldással, külalakkal más időszaki lap nem jelenhet meg a piacon. Maga a nyilvántartásba vétel „védi” a lapot. A meg nem jelenés nem akadály a regisztrációnak.

A sajtójogi „védelemmel” szemben a védjegy jog polgári jogi védelmet biztosít a megkülönböztető megjelölés számára a Magyar Szabadalmi Hivatalhoz (a továbbiakban: MSZH) való bejelentés napjára visszaható hatállyal, a bejelentéstől számított tíz évig; a védelem további tíz évre meghosszabbítható. A védjegyoltalom alapján a védjegy jogosultnak kizárólagos joga van a védjegy használatára, és védjegybitorlás jogcímén bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül gazdasági tevékenysége körében azonos áruosztályon belül/azon kívül is használja a védjegyet, vagy ahhoz összetéveszthetőségig hasonló megjelölést használ. A bejelentés és a

bejegyzés közötti időszakban a bejelentőt elsőbbségi jog illeti meg a megjelölés használatára. Ugyan védjegybitorlás jogcímén ekkor még nem lehet fellépni, de versenyjogilag a tisztességtelen piaci magatartás a bejegyzés alatt álló megjelölés tekintetében – jogtalan használat esetén – orvosolható.

A gyakorlatban tehát a lapcím „kettős”, azaz sajtó- és védjegyjogi védelme érdekében ajánlatos a hatósági regisztrációval szinte egyidejűleg a Magyar Szabadalmi Hivatalnál a lapcím védjegyztetése iránti intézkedést is megtenni. Míg a hatósági nyilvántartásba vétel az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvényben meghatározott általános harminc napos elintézési határidő alatt megtörténik (a lapalapításnak tehát formai akadálya nincs), addig a védjegyeljárások sokszor több hónapig is elhúzódnak.

c) A sajtó és védjegyjogi védelem közötti kollízió

A bírói gyakorlatban a sajtótermékek együttes, azaz sajtó és védjegyjogi védelme felveti a kollízió kérdését. Éppen a két jogintézmény eltérő jogterülethez való tartozása és különbözősége az oka annak, hogy egy időszaki lap gyakorlati, piaci védelme során a két jogintézmény ütközik. A NKÖM és a határozatait elbíráló közigazgatási bíróság álláspontja szerint a közigazgatási sajtójogi regisztráció és az ahhoz fűződő védelem független a védjegyjogi polgári védelemtől. Érvelésük alapján a Sajtótörvény szerinti eljárásban más szempontokat kell vizsgálni és ezek szerint dönteni az adott ügyekben.²⁴

Ugyanakkor a Fővárosi Bíróság Védjegy- és Versenyjogi Tanácsa minden esetben tekintettel van a sajtójogi regisztrációra, hiszen enélkül az adott ügy tárgyát képező időszaki lap jogszerűen nem is jelenhet meg a piacon.²⁵ A Fővárosi Bíróság védjegy és versenyjogi ügyekben eljáró tanácsa a hatósági nyilvántartásba vételt a már bejegyzett védjegyjogi védelem alatt álló lapcím tekintetében „raktáron tartás” cselekményének, és ezáltal a Védjegy törvény 12.§ (3) bekezdés b) és c) pontjai szerinti használatba vételnek minősítette.²⁶ A Fővárosi Bíróság joggyakorlatában tehát megteremtette a két jogintézmény közötti hidat és kapcsolatot.

Az egységes bírói gyakorlat érdekében feltétlenül szükséges a sajtójogi védelem egyértelművé tétele. A jogviták egységes szellemben történő megoldása igényli a sajtójogi szabályozás módosítását, de legalább a regisztrációs gyakorlat

megváltoztatását. Ennek keretében a Sajtótörvényben, de legalább végrehajtási rendeletében kell kimondani, hogy a védjegyjogilag védett elnevezés lapcímként nem vehető lapalapítási nyilvántartásba.

A regisztráció során eljáró minisztérium köteles vizsgálni a bejelentett lapcím védjegyjogi elnevezését akár a Magyar Szabadalmi Hivatal megkeresése útján, akár magától a bejelentő sajtószertől kapott, a védjegyjogi bejegyzést igazoló okirat másolatával. Műszaki feltétel biztosításaként jöhet szóba, hogy a NKÖM közvetlen online kapcsolatot létesít az MSZH számítógépes nyilvántartási rendszerével, az ún. PIPACS rendszerrel, amely ugyan 2-3 hónapos késéssel, de regisztrálja és nyilvánossá teszi a bejelentett megjelöléseket és a már bejegyzett védjegyeket. Ez utóbbi technikai „összekötés” – álláspontom szerint – a jövőben elkerülhetetlen, de a hiteles regisztrációhoz nem elegendő.

Mindenek előtt meg kell teremteni a NKÖM számítógépes nyilvántartási rendszerét a lapregisztráció terén, jelenleg ugyanis a nyilvántartás kézzel vezetett, és a több minisztériumi költözés miatt és más okokból az adatok nem minden esetben rekonstruálhatók.

Jogi megoldást igényel a védjegybejelentés és a bejegyzés közötti időszak (sok esetben egy-másfél év) sajtójogi regisztráció szempontjából való értékelése. A bejelentett megjelölés a Védjegy törvény szerint ugyanis még nem védjegy, csak versenyjogi elsőbbséget élvez. A bejegyzés alatt álló lapcím elterjedt használata versenyjogilag értékelhető, de védjegyjogilag még nem biztosít kizárólagos használatot a jogosult részére. Álláspontom szerint a világos és egyértelmű szabályozás, valamint a kollízió feloldása érdekében csak bejegyzett védjegy előzheti meg védelemben a sajtójogi regisztrációt. A NKÖM Lapnyilvántartása tehát kizárólag már bejegyzett védjegyre tekintettel tagadhatja meg a nyilvántartásba vételt.

A bejelentett, de még be nem jegyzett lapcím esetében a NKÖM jogosult és köteles is lenne a beszerzett védjegyjogi információk birtokában határozatilag felhívni a figyelmet a bejegyzés alatt álló védjegyre. A határozatot – a NKÖM jelenlegi gyakorlatával egyezően – indokolt megküldeni azon más sajtószervek (versenytársak) részére, amelyek által kiadott sajtótermékek az újonnan regisztrált lap címével hasonlóságot mutatnak.

A fentiekben megfogalmazott javaslatok jogszabályi rögzítésével megelőzhetők a későbbi sajtó és védjegyjogi viták.

A sajtójogi nyilvántartás nyilvánossága és közhitelűsége

A hatályos Sajtótörvény a nyilvántartás jellemzőiről nem rendelkezik. Az Stv. nem írja elő, hogy a nyilvántartást miként kell vezetni, abba ki és milyen feltételekkel tekinthet be, onnan milyen adatok kiadását kérheti. Az 1986-os törvényből ez a szabályozás teljesen kimaradt, de nem rendelkezett róla egyetlen későbbi módosítás sem. Az Alkotmányban biztosított sajtószabadság és információs szabadság mindenképpen megalapozza és igényli, hogy maga a Sajtótörvény – a gazdasági társaságokról szóló törvény, valamint az ingatlan-nyilvántartási törvény rendelkezéseire hasonlóan – deklarálja a sajtó-nyilvántartás nyilvános és közhitelű voltát. A nyilvántartásba vett adatok²⁷, úgymint a lap címe, célja, alapítója és annak címe, a szerkesztőség vezetőjének neve, a szerkesztőség címe, továbbá a kiadó neve és címe nem képezhetik üzleti, szolgálati vagy államtitok tárgyát. Egyedül a szerkesztőség vezetőjének címe az, ami adatvédelmi szempontból aggályos, de ennek az adatnak nincs olyan jelentősége, amely miatt a bejelentés ne lenne jogszerű – ennek megfelelően a Sajtótörvényből való kihagyását javaslom. A Sajtótörvényben a bejelentés tartalmaként megjelölt adatok nyilvánosságát és közérdekű adat voltát erősíti a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény is.

A sajtójogi nyilvántartás fenti követelményeinek biztosítása érdekében – amint azt már említettem – meg kell teremteni a számítógépes nyilvántartás műszaki-technikai, valamint személyi feltételeit, ezáltal meg lehet és meg kell követelni a pontos, szinte naprakész nyilvántartást.

Végrehajtási rendeleti szinten javaslom szabályozni az információkérés és információnyújtás feltételeit – szintén a hatályos társasági-cégjogi szabályozáshoz hasonló módon.

A sajtó felelőssége

A sajtó felelősségét megelőzően a sajtó feladatáról kell röviden említést tennünk. A Sajtótörvény értelmében *a sajtó feladata a hiteles, pontos és gyors tájékoztatásról való gondoskodás.*²⁸ A sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, nem sértheti a közérkölcset, valamint nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével.²⁹

A Sajtótörvény a sajtó felelősségéről *expressis verbis* nem rendelkezik, de vegyes és záró rendelkezései között szól az úgynevezett „felelős személyekről”. Ezek szerint a sajtótermék előállítására és nyilvános közlése tárgyában kiadott határozatban foglaltak, továbbá a sajtótörvény rendelkezéseinek megtartásáért a sokszorosító, a kiadó és a nyilvános közlést végző, illetőleg az ilyen szerv vezetője, valamint a szerkesztő az őt terhelő kötelezettségek tekintetében tartozik felelősséggel. A sajtó feladatainak a teljesítéséért az időszakos lapnál a szerkesztőség vezetője, a sajtó más szervénél a szerv vezetője, illetőleg – vele együtt – az általa az egyes szervezeti egységek irányításával megbízott személy (főosztályvezető, önálló főszerkesztő, szerkesztőségvezető stb.) a felelős. Ezek a rendelkezések nem érintik a sajtónak felvilágosítást adó személy, valamint az újságíró és más szerző felelősségét.

A sajtó ún. objektív felelősségét szintén nem deklarálja a Sajtótörvény. Ez az objektív sajtójogi felelősség egyrészt a sajtó törvényben meghatározott feladataiból következik, másrészt a Ptk. személyiségi jogi rendelkezéseiben, valamint a Polgári Perrendtartás sajtó-helyreigazításra vonatkozó különleges eljárásában rejlik.³⁰

A sajtójogi *bírói gyakorlat* az elmúlt évtizedben akkor indult igazán fejlődésnek, amikor bimbózó demokráciánkban az állampolgárok rádöbbenek arra, hogy vannak személyiségi jogaik. A kezdeti időszakban úgy tűnt, a személyiségi jogi perekben a nem vagyoni kár érvényesítése új kereseti forrást jelent. A bírói gyakorlat visszaszorította ezeket a kezdeményezéseket és ez a jelenség mára megszűnt. Ugyanakkor a sajtójogi felelősséget firtató perek kapcsán több legfelsőbb bírósági eseti döntés, majd Polgári Kollégiumi állásfoglalás született, amely rögzítette a sajtó felelősségét és meghatározta annak objektív, azaz vétkességtől független voltát.

Amikor általában esik szó a sajtó felelősségéről, egyrészt keverednek a különböző jogterületek, sőt jogágak, mint a polgári- és a büntetőjogi szabályozás, másrészt pedig a különböző újságírói műfajok, így pl. a tudósítás és a publicisztika. Ennek megfelelően pedig a közvélemény hajlamos azonosan vagy nagyon hasonlóképpen megítélni a különböző eseteket, így „egy kalap alá venni” a büntető és polgári tényállásokat, a sajtó-helyreigazítást és a személyiségi jogi pereket. A sajtó ezekben az esetekben – és ez általánosan elmondható minden eljárásra – mintegy „áldozatává válik” két vagy több fél vitájának; objektíve felel azért, hogy hasábjain informálja az olvasókat, mintegy teret ad a későbbiekben vita tárgyát képező tényállításoknak, véleményeknek. A sajtó objektív felelőssége különösen az újságírók körében népszerűtlen. Ezzel kapcsolatban álláspontom az, hogy a sajtó szabad és független, ám saját lapjától nem válhat szabadabbá és függetlenné.

Ennek megfelelően – álláspontom szerint – mindenképp a jogbiztonság érdekében, a jelenlegi Polgári Kollégiumi állásfoglalások³¹ tartalmának megfelelően szükséges a sajtó objektív felelősségének sajtótörvényi kimondása és tartalmának törvényi meghatározása. Ez a kérdés nem tehető ki a politika mindenkor befolyásának.

Internet és a sajtó

Manapság szinte minden napilap és minden folyóirat megjelenik az Interneten, illetőleg internetes mutációval is rendelkezik, sőt internetes tartalomszolgáltatók juttatnak el híryanagyot, publikációkat az olvasókhoz. Mi a jogi helyzete a világhálón közzétett információknak? Megjelenhet-e sajtótermék Internetes változatban, ha nincs hatóságilag regisztrálva? Ezek a kérdések naponta merülnek fel a gyakorlatban.

Többször hangoztatott álláspont az, miszerint önálló „internetjog” nincs, ennek híján a meglévő büntető-, polgárjogi, szerzői jogi, verseny- és reklámjogi szabályozás irányadó az Interneten való közzétételre. Ugyan önálló jogszabály nincs, de az Internet önálló sajtóorgánum, ez a szerzői jogról szóló, többször módosított 1999. évi LXXVI. törvény rendelkezéseivel is alátámasztható. Az Internet önálló kommunikációs eszköz, amely – szerzői jogi értelemben – kiküszöböli a többszörözés és a terjesztés feladatát. Azzal, hogy egy honlapra felkerül egy cikk vagy egy fotó, megvalósul a nyilvánossághoz közvetítés, a hozzáférés biztosításával pedig a terjesztés is.

Kérdés, hogy egy időszaki lap internetes mutációja mennyiben felel meg a Sajtótörvény időszaki lap fogalmának, továbbá hogyan valósul meg a lapregisztráció, illetőleg van-e impresszum.

Nyilvánvaló, hogy a Sajtótörvény 1986-os megalkotásakor kifejezetten nem rendelkezett az Interneten való megjelenésről, de magáról az Internetről a tíz évvel fiatalabb rádiózásról és a televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény sem szól. A Sajtótörvény sajtótermék meghatározásába az internetes megjelenés mégis beleérthető. Az Értelmező rendelkezés³² szerint sajtótermék: „az időszaki lap egyes lapszámait, a rádió- és a televízióműsor, a könyv, a röplap és az egyéb szöveges kiadvány – ide nem értve a bankjegyet és az értékpapírt –, a zeneművet, grafikát, rajzot vagy fotót tartalmazó kiadvány, a térkép, a nyilvános közlésre szánt műsoros filmszalag, videokazetta, videolemez, hangszalag és hanglemez, továbbá bármely más tájékoztatást vagy műsort tartalmazó,

nyilvános közlésre szánt technikai eszköz”. E felsorolásba az Internet mindenképpen beleillik, és ebből az következik, hogy az internetes megjelenésre a Sajtótörvény vonatkozik, annak nyilvántartásba vételi előírásai az ún. tartalomszolgáltatókra is kiterjednek. Ennek alapján jogellenes az az internetes megjelenés, amelyet a tartalomszolgáltató a Sajtótörvényben előírt minisztériumi regisztráció nélkül tesz közzé.

A gyakorlat az, hogy a legnagyobb tartalomszolgáltatók gazdasági társaságuk tevékenységi körébe beépítik a lapkiadási tevékenységet, és az általuk Interneten közzétett lap tekintetében megszerzik a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának nyilvántartásba vételt elrendelő határozatát is, azaz vállalják a Sajtótörvény szerinti közléssel járó kötelezettségeket.

A kialakult gyakorlat alapján megfontolandó a Sajtótörvény hatályának egyértelmű kiterjesztése az interneten közzétett időszaki lapokra, és ennek megfelelően az ilyen tartalmakat interneten közzétevő sajtóorgánumokra.

Önálló internetjog hiányában a különböző sajtótermékek interneten való közlése ugyanazon jogi problémákat veti fel, mint a nyomtatott sajtóban való megjelenés. Nincs különbség tehát a nyomtatott, illetőleg on-line formában megjelent cikkek jogi szabályozása között, azaz egy internetes mutáció jogszerűségének megítélésekor ugyanazon jogszabályi környezet áll rendelkezésre.

A kiadók a hozzáférést többnyire díjmentesen és szabadon lehetővé teszik. Magyarországon nem működik a sajtó területén olyan, ún. közös jogkezelő szervezet, amely a szerzői jogok egyéb vonatkozásaiban igen hatékony, és amely központilag tartaná nyilván, rendezné a különböző megjelent cikkek és fotók átvételét, illetve szedné be az átvétel ellenértékét. Ennek megfelelően minden egyes átvétel esetén külön-külön kell megállapodni a jogtulajdonos kiadóval az átvétel kérdésében. Az egységes központi nyilvántartás megteremtése érdekében megfontolandónak tartom ilyen közös jogkezelő szervezet létrehozását a külföldi tapasztalatok figyelembevételével.

Említést érdemel a köteles-példány szolgáltatásának jogszabályi kiterjesztése is, azaz az archiválás kérdése.

„Az archiválási kötelezettség előírása alapvetően két célt szolgálhat. A konkrét jogérvényesítési eljárás sikerének alapvető feltétele, hogy az eseteleges jogviták során a vitatott publikáció a későbbiekben is mind a felek, mind pedig az eljáró

bíróság rendelkezésére álljon (a bizonyítás eszköze). Ezen túl lehet még célja az archiválásnak a kulturális értékek megőrzése is. A tartalomszolgáltatók számára egyrészt kötelező belső archiválást szükséges tehát megállapítani, a kötelezettség időtartamát az eljárási határidőkre tekintettel határozza meg. Az archiválásnak nem egyszerűen a megjelent tartalom megőrzését kell jelentenie, ha nem olyan adatokét is (naplófájlok stb.), amelyek bizonyítják, hogy az adott tartalom ténylegesen nyilvánosságra került-e, és azt a nyilvánosság tagjai – a felhasználók- megtekintették-e. Ez ugyanis a „nyilvános közlés” jogi kategóriája alkalmazhatóságának és ezáltal mind a polgári jogi, mind a büntetőjogi jogkövetkezmények érvényesítésének kritériuma. Ugyanakkor biztosítani kell az archivált „példányok” megfelelő megőrzését az utókor számára, amely azonban már csak egy külső szerv, intézmény által valósítható meg, ám ennek a kérdéskörnek a pontos körüljárása mindenképpen meghaladná jelen írás kereteit.”³³

Jelenleg tárcaközi egyeztetésen van az informatikai és hírközlési, a kulturális, valamint az igazságügy-miniszter közös előterjesztésében a Nemzeti Audiovizuális Archívumról (NAVA) szóló törvényjavaslat, amely szándéka szerint digitalizálja, katalogizálja és digitális formában tárolja az elektronikus médiában keletkezett és sugárzott magyarországi előállítású műsorokat, továbbá a nyilvános archívum keretei között a nyilvánosság számára helyben vagy a kutatás és oktatás számára közintézményekben, oktatási intézményekben igénybe vehető dedikált hálózaton on-line hozzáférhetővé teszi azokat.

A törvénytervezet és annak végrehajtása tárgyában születendő kormányrendeletek mindenképpen igénylik a sajtótermékek kötelezpéldányainak szolgáltatásáról és hasznosításáról szóló 60/1998. (III. 27.) Korm. rendelet aktualizálását, és a NAVA törvénnyel és végrehatási rendeleteivel való „belső jogharmonizáció” megteremtését.

Az internetes megjelenéssel kapcsolatban összefoglalásként megállapítható, hogy

- nincs különbség az Internetes megjelenés és a nyomtatott kiadás közötti szabályozás kérdésében, azaz a jogi környezet lényegében ugyanaz,
- minden egyes felhasználáshoz, így az Internetes megjelenéshez külön jogosulti hozzájárulás szükséges,

- az Internet mint kommunikációs technikai eszköz felveti a Sajtótörvény aktualizálását az időszaki lap fogalma, a regisztráció, az impresszum meghatározása, a köteles-példány (archiválás) témakörében,
- átvétel tekintetében nincs központi „adatbank”, központi archívum, jelenleg minden egyes kiadóval meg kell állapodni az átvétel kérdésében.

Összegzés

A tanulmány az ismertetett javaslatok alapján egyértelműen igenlő választ ad az önálló sajtójogi szabályozásra. Az Alkotmány 1990. évi XL törvénnyel történt módosítása értelmében a sajtójogi szabályozás a legmagasabb szintű, mégpedig minősített törvény, azaz elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.³⁴

A Médiatörvénnyel ellentétben a jelenleg hatályos Sajtótörvény éppen azért, mert elsősorban sajtóigazgatási rendelkezéseket tartalmaz, működik, nem lett gátja a lapkiadás és terjesztés hazai piacának. A tartalmi kérdések más jogszabályokban fogalmazódtak meg. Az alkotmányos szabadságjogok, úgymint a véleménynyilvánítás szabadsága, a sajtószabadság, információs szabadság alapjogként az Alkotmányban biztosítottak. A személyhez fűződő jogok részletes szabályai a Polgári Törvénykönyvben, a speciális sajtóhelyreigazítási rendelkezések a Polgári Perrendtartásban kerültek megfogalmazásra. A lapkiadással kapcsolatos versenyjogi kérdéseket a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozásáról tilalmáról szóló törvény rendezi, a szerzői jogi voantkozásokat pedig a szerzői jogi törvény.

A továbblépés mindenképpen egy könnyen kezelhető, alapvetően igazgatási jellegű, elsősorban a jelenleg is szabályozott lapnyilvántartás igazgatási rendszerét taglaló, a tartalmi kérdésekben más törvényekre és alacsonyabb rendű jogszabályokra utaló modern törvényi szabályozás lehet, amely a jelen tanulmányban felvetett javaslatokat figyelembe véve megteremti a kontinuitást a jelenlegi rendelkezésekkel, és a hégeli Aufhebung elvének alkalmazásával megőrzi a régi szabályozásból, ami megőrizhető, ezzel kidolgozza az új, korszerű

szabályozást. A sajtójogi szabályozás – álláspontom szerint – tehát alapvetően a jelenlegi igazgatási jellegű rendelkezésekre kell, hogy épüljön.

Továbbra sem lehet eltekinteni a lapnyilvántartástól, azaz egy központi regisztrációs rendszertől, amely a kiadók bejelentése alapján jegyzi és rendszerezi a Magyarországi kiadású sajtótermékeket. Megjegyzem, hogy a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának (a továbbiakban: NKÖM) Lapnyilvántartási Főosztálya által használt bejelentési blanketta esetlegesen átdolgozásra, bővítésre szorulhat pl. az internetes mutáció megjelentetésének igénye kapcsán, nevezetesen azzal, hogy amennyiben a kiadó internetes mutációban is megjelenteti a lapot, úgy ezt a bejelentési nyomtatványon jeleznie kell, illetőleg a későbbiekben a változást is be kell jelentenie.

Elő kell írni továbbá a tartalomszolgáltatóknak, hogy amennyiben a sajtótörvény hatálya alá tartozó sajtótevékenységet is ellátnak, úgy e tevékenységet (pl. hírszolgáltatás) jogszerűen csak akkor végezhetik, ha bejelentkeznek a sajtótevékenységet regisztráló hatósághoz.

Mivel a véleményszabadság, illetőleg sajtószabadság érvényesülésének egyik alkotmányos biztosítéka az engedélyeztetési kötelezettség megszűnte, a jövőben sem látom szükségét és indokoltságát a jelenlegi bejelentéshez kötött nyilvántartásba vételi rendszer megváltoztatásának, illetőleg szigorításának. Nem látom továbbá indokát annak sem, hogy a kultúra területéről, nevezetesen a NKÖM hatásköréből kikerüljön a lapnyilvántartás, és egyszerű belügyi igazgatásrendészeti kérdéssé váljék. Megfontolandó lehet azonban a regisztrációs hatáskör ágazati minisztériumtól a Miniszterelnöki Hivatalhoz való áttétele. Ezt indokolja a központi nyilvántartás igénye, továbbá az, hogy a lapkiadás jogszabályi és informatikai feltételeinek megteremtése, illetőleg a sajtóigazgatás más jogterületekkel való kompatibilitásának biztosítása – gondolok itt elsősorban az elektronikus médiával való kapcsolatára, az internetes mutációkra stb. – központi kormányzati átláthatóságot igényel.

A NKÖM illetékesétől kapott információk szerint jelenleg az újonnan tervezett lapok nyilvántartásba vétele már számítógépes rendszerrel történik, de a régi bejelentésű, jelenleg a piacon forgalomban lévő, illetőleg előfizetéses rendszer útján terjesztett kiadványok regisztrációs feldolgozása elmaradt, illetőleg jelentős késedelmet szenved.

Jelenleg tehát nincs egységes számítógépes lapnyilvántartási rendszer és adatbázis Magyarországon. Ennek az informatikai háttérnek a megteremtése a jövőben nem odázható el. A magyarországi lapokról az EU felé irányuló adatszolgáltatás, amelyet jelenleg a Központi Statisztikai Hivatal teljesít, szintén a korszerű központi, közhitelű adatbázis létrehozatalát indokolja. Az adatbázist majdan alkalmassá kell tenni az

„e”-szolgáltatás nyújtására is.

Felmerül az adatbázis nyilvánosságának kérdése, egy, a cégbíróági nyilvánatartáshoz hasonló, díjfizetés ellenében kívülálló személyek részére adatokhoz jutást biztosító, ezáltal önálló költségvetési árbevétel megteremtésének lehetősége. E lehetőség feltételeit mindenképpen célszerű megteremteni, hiszen a vállalkozási jelleg mellett a Magyarországon megjelenő lapok adatbázisa alapul szolgálhat más adatbázisokhoz való csatlakozásra is.

A lapkiadás terén – ellentétben az elektronikus média Médiatörvényen alapuló állami közszolgálati feladatvállalásával és a még fennálló, de a digitális technológia és kábelhálózat által folyamatosan kiváltandó frekvenciaszűkösséggel – azonban nincs műszaki és piacgazdasági korlát. Ennek megfelelően nincsenek is olyan hatósági feladatok, amelyeket a hatáskörileg koncentrált és feladatai által felduzzasztott Országos Rádió és Televízió Testület a rádió és a televízió műsorszolgáltatás terén központilag végez. A lapkiadás nem igényli például a sajtótermékekben megjelenő reklámok általános hatósági-felügyeleti rendszerének megváltoztatását, azaz a Fogyasztóvédelmi Felügyelet hatásköréből való kikerülést, amelyet egyébként a rádió és televízió műsorszolgáltatásban közzétett reklámok esetén a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény 22.§ (1) bekezdésének felhatalmazása alapján a Médiatörvény szerint az ORTT lát el. Szintén nem tartom indokoltnak a regisztrációs jog minisztériumi, azaz kormányzati hatáskorból való kivételét, hiszen a nyilvántartásba vétel semmilyen további hatósági joggyakorlással nem jár együtt. Az ORTT – álláspontom szerint – egyébként is túlzott feladatai és hozzárendelt többes hatásköre nem teszik indokolttá a további hatásköri koncentrációt.

A jelenleg hatályos Sajtótörvény módosításának, vagy egy új sajtótörvény alkotásának ugyanaz az esélye: mindkét jogi megoldáshoz egységes politikai akarat szükségeltetik. Ennek hiányában továbbra is „hozott anyagból” dolgozunk, azaz a meglévő Sajtótörvényre hagyatkozhatunk.

¹ A Nemzeti Fejlesztési Hivatal Integrációs és Fejlesztéspolitikai munkacsoportjának felkérésére készült tanulmány 2004.

² Alkotmány 61.§ (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze.

³ A sajtóról szóló 1986. évi II. törvény

⁴ A rádióról és a televízióról szóló 1996. évi I. törvény

⁵ 2002/19/EK irányelv az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és kapcsolódó berendezésekhez való hozzáférésről és azok összekapcsolásáról (*hozzáférési-összekapcsolási irányelv*)

2002/20/EK irányelv az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások engedélyezéséről (*engedélyezési irányelv*)

2002/21/EK irányelv az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások közös keretszabályozásáról (*keretirányelv*)

2002/22/EK irányelv az egyetemes szolgáltatásról és az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról (*egyetemes szolgáltatási irányelv*)

2002/58/EK irányelve a személyes adatoknak az elektronikus hírközlési ágazatban történő feldolgozásáról és magánjellegének védelméről (*adatvédelmi és elektronikus távközlési szülő irányelv*)

2002/77/EK irányelv az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások piacának versenyéről (hírközlési – versenyjogi irányelv)

⁶ A határokat átlépő televíziózásról szóló, Strasbourgban. 1989. május 5-én kelt európai egyezmény kihirdetéséről szóló 1998. évi XLIX. törvény, módosította a 2003. évi CIII. törvény

⁷ Sarkady Ildikó: A sajtó európai szabályozása. In: Az információs társadalom és a jog átalakulása. Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai Tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián, Műhelytanulmányok 2002., 354.old. Hasonló álláspontot képvisel Halmai Gábor: Kell-e nekünk sajtótörvény? c. írásában, Médiakönyv 1998 (szerk.: Cseh Gabriella, Enyedi Nagy Mihály, Soltészky Tibor), Enamiké, 1998, 357.

⁸ A sajtó elnevezést a jelen tanulmány keretében kizárólag az írott sajtó, a print média összefüggéseiben használom, amely elhatárolódik az elektronikus média és a telekommunikáció fogalmaitól, azaz a multimédiát jelentő fogalomrendszerrel

⁹ Médiajogi szabályozás alatt a tanulmány keretében a sajtójogi szabályozást is magában foglaló elektronikus média és a telekommunikációs szabályozást értem.

¹⁰ Halmai Gábor: A kifejezés szabadsága az Alkotmánybíróság joggyakorlatában. In: Alkotmány-és Jogpolitikai Intézet, A Nyílt Társadalom Intézet Társintézete, COLPI, 1996.

¹¹ Az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, Az emberi és polgári jogok és az alapvető szabadságjogok védelméről Rómában, 1950.november 4-én kelt egyezmény

¹² Halmai Gábor: A vélemény szabadság határai című könyve nyomán Kovács Krisztina, Cseh

Gabriella: A lapalapítás és a sajtószabadság nemzetközi szabályozása.

¹³ 37/2000. (X.31.) AB határozat

¹⁴ Koltai András: A sajtószabadság és személyiségi jogok összeütközésének kérdései az angol jogrendszerben, Magyar Jog 2001/4

¹⁵ Sarkady Ildikó: A sajtójog aktuális kérdései. In: Információs társadalom és jogrendszer, MTA Társadalomkutató Központ, 2002, 107.

¹⁷ 1990. évi XI. törvénnyel módosított Sajtótörvény 19.§ (4) A személyhez fűződő jogok megsértése esetén a sajtó-helyreigazítási vagy a sajtóval szemben indított más polgári perben a bíróság a Stv.7-10 §-iban meghatározott szerveket közérdekű célra fordítható bírsággal is sújthatja. (5) A (4) bekezdésben meghatározott perekben az ott megjelölt szervezeteknek is perben kell állniuk. (6) A (4) bekezdés szerint kiszabható bírság legmagasabb összege 500 000 forint.

¹⁸ Pld. Stv. módosított 2.§ (3): „A sajtó feladata... A sajtó segítse elő a társadalmi jelenségek közötti összefüggések megértését”

¹⁹ Sajtóperek elnevezés alatt a sajtó-organumokkal szembeni polgári pereket összefoglalóan értem.

²⁰ Ptk. 84.§ (3) E szabályok (ti.: a személyhez fűződő jogok megsértése esetén támasztható polgárjogi igények)irányadók akkor is, ha a jogsértés tilos reklám közzétételével történt.

²¹ Jelenleg Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Lapnyilvántartási Csoport. Megjegyzem, hogy a kormányzati irányítás keretében szervezeti, hatásköri változtatást nem látok indokoltnak.

²² Seregélyesi János: Az időszaki lap címe, a lapcím jelentősége és jogi védelme. In: Magyarország Médiakönyve 1999. (szerk.: Cseh Gabriella, Enyedi Nagy Mihály, Soltészky Tibor), Enamiké, 1999., 703-710.

²⁴ Fővárosi Bíróság 2.K.30840/2003.sz. jogerős ítélete. A perben a felperes a Legfelsőbb Bíróság előtt felülvizsgálati kérelemmel élt, a kérelem elbírálása folyamatban van.

²⁵ Fővárosi Bíróság 3.P.25.472/1997. sz. jogerős ítélete

²⁶ Fővárosi Bíróság 1.P.26.989/2001.

²⁷ Az Stv. végrehajtásáról szóló 12/1986.(IV.22.) MT rendelet (a továbbiakban: Vhr.) 7.§

²⁸ Stv. 2.§ (1)

²⁹ Stv. 3.§ (1)

³⁰ Sarkady Ildikó: A sajtójog aktuális kérdései, 111. oldal

³¹ Legfelsőbb Bíróság 12., 13., 14. és 15. Polgári Kollégiumi állásfoglalás

³² Stv. 20.§ b)

³³ Rozgonyi Krisztina Ahálózati médiumok szabályozásának néhány lehetséges szempontja. In:Magyarország Médiakönyve 2003. (szerk.: Enyedi Nagy Mihály, Polyák Gábor, Dr. Sarkady Ildikó) Enamiké, 2003, 646.oldal

³⁴ Alkotmány 61.§ (3) bekezdés: A (...) sajtószabadságról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

jogi hírek

interjúk

publikációk

vitafórum

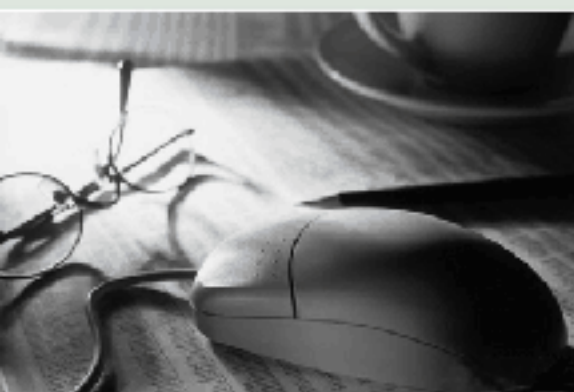
szaknévsor

jogi szakkönyv-katalógus

jogi állásbörze

szakmai rendezvények

heti hírlevél

országos ügyvédi szaknévsor

magyar, angol és német nyelven

ügyfél keres ügyvédet szolgáltatás